מתני' [א] [א] אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם [ב] [ב] ולוין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב מלוה ישראל מעותיו של עכו"ם מדעת העכו"ם אבל לא מדעת ישראל: **גמ'** למימרא דברשותא דמקבל קיימא ורמינהו [ג] [ג] המקבל צאן ברזל מן הנכרים ולדות פטורין מן הבכורה אמר אביי לא קשיא הא דמקבל עליה אונסא וזולא הא דלא קביל עליה אונסא וזולא א"ל רבא אי דקביל עליה מרה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה ועוד אדתני סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם [ד] ליפלוג בדידיה במה דברי' אמורים דלא קביל עליה (א) אונסא וזולא אבל קביל מרה אונסא וזולא שפיר דמי אלא אמר רבא אידי ואידי דלא קביל עליה מרה אונסא וזולא וגבי בכורות היינו טעם דולדות פטורין מן הבכורה [ה] כיון דאי לא יהיב זוזי אתי נכרי תפיס לה לבהמה ואי לא משכח לה לבהמה תפיס להו לולדות והוי ליה יד נכרי באמצע [ו] וכל יד נכרי באמצע פטור מן הבכורה [1] מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו מאי לחונן דלים אמר רב כגון שבור מלכא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא אלא [ז] דאפילו רבית דעובד כוכבים איתיביה רבא לרב נחמן [2] לנכרי תשיך מאי תשיך לאו תשוך לא תשיך לא סגי דלאו הכי לאפוקי אחיך דלא אחיך בהדיא כתב ביה ולאחיך לא תשיך לעבור עליו בעשה ולא תעשה איתיביה לוין מהן ומלוין אותם ברבית וכן בגר תושב אמר רב חייא בריה דרב הונא לא נצרכא [ח] אלא

בכדי

מתני' אין מקבלין צאן ברזל. כל אחריות הנכסים על המקבל ושם אותם עליו במעות וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקין השכר. ואע"ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מושיבין חנווני למחצית שכר משום דמקבל עליו פלגא בהפסד וכל שכן הכא דקיבל כל האחריות עליו נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם: **מדעת העכו"ם.** מפרש בגמרא (ה): **גמ' למימרא דשם צאן ברזל ברשותא דמקבל קיימא.** ובאחריותו מדקתני (ב) שהוא רבית: **ולדות פטורין מן הבכורה.** לא מיבעיא אמהות דפטורות מן הבכורה שאם ילדה בכור אינו קדוש שהרי הן עצמן של נכרי והתורה אמרה בישראל (ו) ולא באחרים אלא אפילו ולדות שחלקם של ישראל אותן המגיעין לחלק ישראל פטורין מן הבכורה כשיתעברו וילדו. אלמא ברשותא דנותן קיימי דאי באחריות דמקבל קיימי אמאי פטורין: **הא דקביל עליה נכרי אונסא וזולא.** מתניתין דבכורות כגון דקיבל עליה אונסא וזולא ומתני' דהכא דלא קביל עליה אונסא וזולא: **אי דקביל עליה נכרי אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה.** הלא הם פוחתים אצלו: **ועוד.** אי איתא דהיכא דקביל עליה אונסא וזולא קרית ליה צאן ברזל: **אדתני סיפא.** דמתני' אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם: **לפלוג וליתני בדידיה.** בישראל: **אידי ואידי דלא קביל עליה.** בעל הבהמות אונסא וזולא וברשותא דמקבל קיימי: **וגבי בכור היינו טעמא דפטורין מן הבכורה.** כיון דאי אתי נכרי תבע זוזי כמו שממאן עליו ולא יהיב ליה תפיס לה לבהמה הראשונה שהיתה שלו ואי לא משכח בהמה תפיס לולדות המגיעין לחלקו של ישראל: **הוה ליה יד נכרי באמצע.** יש לו כח בולדות הלכך אף הן פטורין מן הבכורה: **שבור מלכא.** מלך פרס היה ונוטל ממון מישראל וחונן בהם דלים נכרים שהם דלים מן האומות: **אפי' רבית דעובד כוכבים.** שישראל נוטל מן העובד כוכבים יורד לטימיון: **מאי לאו תשוך.** שמותר אתה ליקח הימנו נשך: **לא תשיך.** דוקא קאמר אתה תן לו רבית: **לא סגיא דלאו הכי.** וכי בא הכתוב לצוות עלינו ליתן רבית לעכו"ם. דאילו להתיר קאמר פשיטא מהיכי תיתי ליה למיסרי:

בכדי

אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית. [א] פי' בקונטרס כל האחריות נכסים על המקבל ושם אותם במעות עליו וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים השכר ואע"ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מושיבין חנווני למחצית שכר משום דמקבל עליה פלגא דהפסד וכל שכן הכא דמקבל עליה כל אחריות נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם ולפירושו לא הוי רבית זו אלא מדרבנן שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד וקשה דמאי פריך בגמרא ממתניתין דהכא אמתני' דבכורות (דף טז. ושם: ד"ה אין) הא ע"כ צ"ל למקשה דמתניתין דבכורות בדלא קביל עליה נכרי אונסא וזולא מדפריך רבא אשינויא דאביי אי דקביל עליה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה ואם כן על כרחך הויא רבית דרבנן ואפ"ה הוה אתי ליה שפיר הא דפטירי מן הבכורה משום כיון דלא נקיט מריה זוזי ברשותיה קיימי כדאמר בהדיא האי טעמא בפ"ב דבכורות (שם) מקמי דרמינן עלה ממתני' דהכא וא"כ מאי קשיא ליה ממתניתין דהכא ועוד דפריך בגמרא ולפלוג וליתני בדידיה אבל קיבל עליה אונסא וזולא מקבלין הא עיקר מתניתין לא אתא אלא לאשמועי' דמן עכו"ם מקבלין כדפירש בקונטרס אבל בישראל דקביל עליה נותן אונסא וזולא דמקבלין לא אצטריך כלל דהא מרישא שמעינן לה אבל מקבלין עגלים וסייחים וכו' ונראה כמו שפי' רבינו תם דמתני' דהכא איירי ברבית דאורייתא שפסק דמים על הצאן וגם פסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה דבר קצוב בין יהיה שם שבח בין לא יהיה והיינו רבית קצוצה ותנא הכא דמגווני שהוא רבית דרבנן והכא קמ"ל דהאי רבית דאורייתא הוא כדקתני מפני שהוא רבית כלומר רבית דאורייתא ואע"ג דקתני לעיל (דף סד:) לא ישכור הימנו בפחות מפני שהוא רבית והיינו רבית דרבנן לפר"ת שעושה נכייתא דבית כנכייתא דשדה התם אצטריך לאשמועינן דהוי רבית דרבנן דלא הוי כמו שאר משכנתא בנכייתא דשריא אבל האי מפני שהוא רבית דהכא אי לאו דאורייתא קאמר מאי קמ"ל וכפר"ת משמע בירושלמי דקאמר איזהו צאן ברזל היה לו ק' צאן ואמר ליה הרי עשויות לך בק' דינרים של זהב ולדות וחלב וגיזות שלך ואם מתו אתה חייב באחריותן ואתה מעלה לי שכר סלע מכל אחת ואחת משלך באחרונה אסור משמע בהדיא שפסק עליו הקרן והשבח והשתא א"ש דאי לאו מתני' דהכא לא הוי קשה לן מתני' דבכורות אמאי פטורין דשפיר חשיבי ברשות הנכרי כיון דאי לא יהיב ליה זוזי תפיס לבהמה ואי לא משכח לבהמה תפיס לולד אע"פ שנותן לו מהם קצבה בכל שנה ולהכי לא נפקי ולדות אכתי מרשות נכרי כי יש לו בהן עדיין קצת קנין אבל משום דחשיב ליה במתני' דהכא רבית דאורייתא פריך שפיר דא"כ יצא מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה ורבא מסיק דהאי דפטור מן הבכורה לאו משום דקיימא ברשותא דמרה אלא משום דחשיב יד נכרי באמצע כדמפרש ואזיל וכל דהוא יד נכרי באמצע פטור דלא קרינא ביה כל מקנך תזכר (שמות לד) דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי באמצע כלל ופריך נמי שפיר לפלוג וליתני בדידיה אע"ג שכבר שמעינן לה מרישא כמו כן מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם אינו חידוש ועפי אית לן לאיפלוגי בדידיה: **ואי לא משכח לבהמה תפיס לולד הוה ליה יד נכרי באמצע.** וא"ת מ"ש מבהמת ארנונא דחייבת בבכורה ללישנא קמא דרבא בפ"ק דפסחים (דף ו. ושם ד"ה התם) היכא דמצי ישראל לסלוקיה בזוזי וה"נ אי יהיב ליה זוזי לא תפיס לא לבהמה ולא לולדות וי"ל דהתם עיקר הבהמה של ישראל מתחילה אלא דמשועבדת לארנונא וכיון דמצי לסלוקי בזוזי לא יצאת מרשות ישראל ולא חשיב יד נכרי באמצע אבל הכא דמתחילה הבהמה של נכרי כל זמן שיש לו לנכרי כח זה דאי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה לא יצאת מרשות הנכרי ומקרי יד נכרי באמצע דלא נסתלק לגמרי:

תשיך לא סגי דלאו הכי. אבל אי תשוך ניחא דלא סגי דלא תשוך לאסור להלוות לו בחנם כדאמר קרא (דברים ז) לא תחנם ועוד שאמר הכתוב להלוות להם ברבית (ז) וא"ת ומאי פריך מהאי קרא הא לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא ילמוד ממעשיו כדאמרינן בסמוך וי"ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיך (ח) לא היה להם לחכמים לאסור והא דדריש ליה מקרא דשלמה אע"ג דלא אסור אלא משום גזירה אפשר דשלמה גזר אי נמי שלמה דיבר ברבית דאורייתא ורבנן הוא דאסמכוה מילתייהו אקרא דידיה ומה שנהגו עתה להלוות לנכרים אור"ת משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל וקי"ל כאידך לישנא דמתני הא דרב הונא אברייתא דרב יוסף ולא אסרו מעולם רב נחמן ורב הונא רבית דנכרי ואפי' ללישנא קמא יש להתיר לפי שיש עלינו מס מלך ושרים והכל הוי כדי חיינו ועוד שאנו שרויין בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עמהם הלכך אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן וא"ת כיון דרבית עכו"ם שרי לאידך לישנא למה לא חיה אותו שהלוה ברבית במתים שהחיה יחזקאל בבקעת דורא כדאמר בתרגום [ירושלמי] של והוה כד שלח פרעה וי"ל דשמא בני נח היו מוזהרין על הרבית כמו שהוזהרו על הגזל ואע"ג דרבית לא אתי מגזל (לעיל סא.) מ"מ כי היכי דדרשינן בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נז.) דבני נח מוזהרין על הגזל מכל עץ הגן ולא גזל ה"ה לרבית ואונאה ואם תאמר ואם כן מאי פריך תשיך לא סגי דלא תשיך דלמא אתי למימר אע"ג דהוזהרו על הרבית זה מזה שרי ליה לעכו"ם להלוות לישראל ברבית דאם היה אסור א"כ היה עובר ישראל משום לפני עור וי"ל דמלא תשיך לאחיך נפקא הא

לנכרי

עין משפט
נר מצוה

קה א מיי' פ"ה מהל' מלוה ולוה הל' יב סמג לאוין קצג טוש"ע יו"ד סי' קעז סעיף א:

קו ב מיי' שם פ"ה הלכה א ועיין שם בהשגות ובמ"מ ובכ"מ סמג שם טוש"ע יו"ד סי' קנט סעיף א:

קז ג ד מיי' פ"ד מהל' בכורות הל' ד סמג עשין רלא טוש"ע יו"ד סי' שכ סעיף ז:

קח ה מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ג:

קט ו ז מיי' פ"ה מהל' מלוה ולוה הלכה ב סמג לאוין קצג טוש"ע יו"ד סי' קנט סעיף א:

◆

מוסף רש"י

המקבל צאן ברזל מן הנכרים. ששם לו עכו"ם בהמותיו בדמים קצובין ולתת לו אותן דמים עד עשר שנים, בין מתו בין חיו, ואותן ולדות שיהיו להן עד אותו זמן יהיו בינייהם (בכורות טז.). ולדות פטורין מן הבכורה. ולדותיהן של אותן צאן ברזל כשיגדלו ויבכרו יפטרו מן הבכורה, וטעמא מפרש בגמ' דכיון דאי לא יהיב ליה זוזי לעובד כוכבים תפיס בהמה ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות, אישתכח דאיכא יד עכו"ם באמצע (שם טז:).

מסורת הש"ס

א) [בכורות טז:], ב) [לקמן עא.], ג) בכורות טז., ד) [לפלוג וליתני בדידיה כל"ל], ה) [לקמן עא:], ו) [במדבר ג.], ז) בס"א נוסף: כדי למפרס, ח) במקום: לנכרי תשיך. בס"א: דמלוה למפרס,

◆

תורה אור השלם

1 מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יִקְבְּצֶנּוּ: משלי כח ח

2 לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: דברים כג כא

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא קביל עליה מרה אונסא וזולא אבל קביל עליה מרה: (ב) רש"י ד"ה למימרא וכו' מדקתני מפני שהוא:

◆

גליון הש"ס

גמ' דאפי' רבית דעכו"ם. עיין מכות דף כד ע"א:

◆

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אין. פירש כו'. נ"ב וכן פי' הרמב"ם ועמ"ש רבינו ביו"ד ר"ס קע"ז: